Gangleri.

3. blað. | Laugardaginn, 28. október | 1899.

Rannsóknarnefndir.

Gangleri minn! Eg hefi lofað þeim sem eru að byrjast fyrir lífverum þínum og sorga fyrir því að hafa eitthvað á þig og á, að skoffa þér við og við eitt~~hvað~~ korn á nefið, en og er hræddur um að eg hafi lofað meiru en eg get efnt, enki síst fyrir það að nú hvað blessaðir kennurnir vera búnir að segja þú og annan við „árans enki sem" lóbaks-hollinnum. Jaja, nægilegt er nú fyrir kenduinn til að skrifa um, utan skúku og innan, en þú miður vantar líkleza margan getnaðr til þess að koma orðum einum saman leza fyrir á þappírnum. Það sem einna helst rekur mig af stað til að reyna eitthvað í þessa átt og þar með efna loforð mitt, er það, að mér virðist ýmislegt það utan og innan skúku vera til sem miður fer og þörf sé á að laga og leggja áherslu á því á þvi á móti því sem rannsóknarnefndirnar fá hjá hinum ákærða og afleiðingum af því fyrir alla hlutaðeigendur. Eg skal ekki dylja yðr, að þar kemur oft misskilningur og miður góðgjarnar viðtökur fram hjá hinum ákærða gagnvart nefndunum og stundum vill það til að skúkan sjálf verður enki úr skóla. Eftir á kæra lesur fram komið er rannsóknarnefnd skipuð, en það er sorglegt, sem engum sá, er reynt hefir hvað hún er, óskar að komast í. Hinn ákærði er oft illur viðfangs: verður reiður og lætur reiði sína koma niður á nefndinni, gætanti enai á því, að nefndin er skyldug til að taka við því starfi, hvort sem hún vill eða enki og heldur aldri hugsandi neitt um það — að minsta kosti ef kæran er á rökum byggð sem oftast munu vera — að það er hann sjálfur (hinn ákærði) sem efnið hefur til efni til þess að við hann var talað. Hann hefur, af til vill, sjálfur verið í rannsóknarnefnd og atti því á vita hvað þá starf hefur í för með sér og að það er enkert skemtilegt at fást við mann sem öllum er nú anlegt að brotið hefur, en ferðir og brotir eins og engin sannsögla sé til í honum en fólk hann aldrei hafi í neina slíka nefnd verið skipaðr, atti hann at vera fullljóst, að sudda skapur, reiðiord og brigslyrði era jafnvel hótanir, eru alls ósennilegt framferði, sem ríst sómir kristnum manni. Rannsóknarnefndirnar hafa nú oftlegt margvíslegar tylejur hinna ákærðu, sem hafa átt at sýna ýmislegt það sem leynir félagsskapnum til, en bæta málstað sjálfs hans; en það er kristlegra at slíkar tylejur eru ranglátar gagnvart mönnum sem eru at reyna skyldur sínar og enki annað og ekki áreita hinna ákærða hið minsta og svo hafa þeir engar leiðarvenjegan árangur fyrir málefnið sjálft, því þeir hljóta, enki síður en annað illt sem rannsóknarnefndin verður at þola af hinum ákærða, at sæta svo lítfinningar leinar eyt og einatt, at afstaða hennar gagnvart hinum ákærða verður alls ómur en hún hefði getað orðið hefði nefndin mætt aðhlegnum viðtökum og ef um málefnið hefði verið talað með skynsemd. Viðtökurnar sem nefndin fer hjá hinum ákærða eru sannt oft hátíðegar í samanburði við ~~þá~~ viðtökur sem hún nefndin fer hjá stéttunum. Þegar þangað kemur, fer nefndin fyrst at taka út lem fyrir starfa sinn, og en þau sannast at segja oft sóðalaust útilátin. Vinir og venzlamenn hins ákærða verða strax fokreiðir þegar við því er hreyft at þessi vinur þeirra skuli vera ~~[illegible]~~ grunaður um grözku og verða þeir þá kröfnari yfir honum og uggþausari um at geta látið hann sleppa óávíttan, sem þeir finna óruggari skuldning þá óðum mót honum á stúkunni og um málið tala þá sínu sjónar miði en auðvitað er at undirmiði einhverjir áhangendur hins ákærða og hvorki vilja né þora at gjöra á hlutu hans eða vina hans mót því að standa reitt að því, að hann, eins og hver annar mannlegur, sé lagnir fyrir brotið, komin sjálfum til ómetanlegs gagns og öðrum til viðvörunar. Þessar félagsstöðir, sem ætlu at vera og gætu verið góðar og traustar, eru samanlagðar enki til fyrirmyndar og dæmi þeirra eru þeim

Sanglæri, 3. blað, 28. okt. 1899.

hvó þau koma illu einu til leiðar og hvó meiri áhrif lesur þetta eins og hvat annað, ef það kemur frá þeim mönnum sem almenningur lesur álit og traust á að geti verið til þeirra mynda í einu sem öðru. Þeingilegast, afþarfa sólast og bezt verður það, að mínu áliti, bæði þeir hverir einstakan meðtim og stúkuna í heild sinni ~~verða þá~~, at ef nokkur verður var við at einhver brjóti, þá sé sá hinn sami kærður unsvifalaust og látinn sota þeirri refsingu sem brot hans lesur til unnið, hver sem það er og hvað hátt sem hann lapt sem hann kann at standa í mannvirðinga stiganum at makleglekum eða ómaklega utan stúkunnar, og at menn forðist allt illt umtal og getgátur um slíka menn eða um nokkuru af félögum sínum. Eg lesi oft ortið þess var, þegar um brollu í meðlimi lesur verið at ræða utan funda, at menn hafa þótst vita margt og vil þá gera margt til at lata orki sóttadólgunum leðast þá at drekka á þess at verða vittir, en þegar málið lesur verið komið inn á stúkuna og lekið til meðferðar á fundunum, lesur komið annað hljóð í strokkinn: allir ortið laðhræddir og engum vitað neitt og enki þótt áhota til at gera neitt; þeir hafa þá enki mátt legra þat nefnt at sú ræki etti at sota refsingu og hafa þá enda verið þá sem vilja hafa kraussa fyrir dyrum stúkunnar og þeir af henni svæðasta drykkju saurinn. Þetta má enki svo til ganga, bróðir mínir. Ef við viljum halda við lýði þó hinn góða málefnum sem við erum at berjast fyrir, þá verðum við at koma fram sem góðum drengjum sómir, en forðast allt „Lasetleysi," hálfvelgju og hirðuleysi og þat sem kærir álit okkar í augum allra réttsýnna manna. Látum á sjá í einu gallu, at við enki viljum sjálfir gjöra órétt og heldur enki þola órétt af meinum óðrum.

Heldri menniner og hinir smáu.

Eg lesi oft verið at gjöra mér grein fyrir hvó, hvat það sé, sem dvelur „heldri menninn" hérna á Bakkanum frá at ganga í bindindið og hvers vegna þeir eru enki fyrir til mót þat at koma þó á fót í fyrstunni eða 3 2 og aðstoðast enki allt sem þeir eða sjá sér í þó. Og þat er annars ótó furða, at þetta mál skuli þó hafa komist þat sem þat hefur komist og standa eins og þat stendur, hér um bil án nokkurs stuðnings frá þeirra hálfu, þó á þau mörgu ár sem bindindið er búið at vera hér á krjónum hafa flestir þeirra látið þat afskiptalaust og eru ísköldir, já beinfiðnir eru þá fyrir áhrifum þess elds og hita sem þat hefur þó fortinn í bæjarlíf okkar Bakka manna. Hér eru búsettir margir hinna svo kallaðu betri manna og má um margra þeirra segja at þeir eigi þat skilið at vera kallaðir betri menn og enda jafnvel sumir bestu menn, en þeir standa eigi at síður at meiru eða minna leyti fyrir utan þetta málefni, þetta bezta málefni okkar. Já, við höfum hér búsettann sálna hirðinn sjálfan, mótbjálfara, hér at tökni, hreppstjóra, varaman, sjóra, þrjá hreppnefndarmenn og oddvitann sjálfan, en allir þessir „herrar" standa enn einu sinni kunnugt er – fyrir utan bindindismálið og enda sumir þeirra langar leiðir fyrir utan þat. Hvers vegna gátu þeir fyrir utan þat og hvers vegna verð alþýðan á undan þessum „eiðurmönnum" at leiða þetta málefni hér um og tryggja þó svo öflugan grundvöll sem þat nú stendur á eins og á bjarg fastum klettum? Orsökin er auðsæl; Eg sé hana frá mínum eigin bæjardyrum: Alþýðan var hér sem optar í Harpsthyggnari spekinguinni; hún sá vandann sem hvíldi yfir þeim og hemi og þess vegna tók hún „leiðaraní" úr höndum þeirra og heldur nú með hæðist eigurmerkið sína leið, hvat sem þeir segja og skeyti þó engu þó þeir standi berstrýpaðir á eyðimörkinni og hrópi til lemar bíðjandi um þat at hún fái sér leiðaranum aftur og leggi niður vopnin, þó þat gjöri hver sá sem enki vill fylgjast með í þessari baráttu móti bölvum lands og lýðs. „Hver sem enki er með mér hann er á móti mér." Þat er sjálfselikufullur höfðingja sleikjuskapur sem heldur einum og öðrum aftur eru þann í dag frá þó at taka þátt í þessari baráttu en eftir þó bíðum við enki lengur og komum okkur enkert þó einu og einu heltist úr lestinni; við höldum áfram og sýnum með þó at þat vorum við – vesalingsendlingarnir – sem höfðum þót og þrek til at brjóta á bak aftur gamlar og vondar venjur og lofum þeim sem enki vilja vera með og fylgjast með at ejúga úr þeim leinum. Þegar þeir eru búnir at þar ejúga þau, á eg von á at þeir komi á eftir. Látum þá eigi eig mína fyrir um tím; höldum bara áfram með orð Þorsteins þostula í hjarta og á tungu. Eg skal aldrei, aldrei, alldrei gefast upp, gefast upp, nei, nei, nei. – Þó höfðingjarnir koma á eftir

g.

Smápistlar úr sögu Grænlendinga.

Helgi Péturssón, sem ferðaðist um Grænland 1897, segir ýmislegt hnyttilegt og skemtilegt af Eskimóunum og ætla ég að gamni mínu að drepa á nokkuð af á víxl sem hann segir, eftir ég get kreppt að öllum félagsmönnum sem á fundina koma sé lóðin sem þetta er reitt á, hann Grænland er hér um bil 30. sinnum stærra en Ísland og liggur undir rúmlega mikla sumar en þótt (?) Grænlendingar eru nú allfleiri kristnir, en norðan þó leifar og trúa þeir á marga seg af öðrum, eru hvers konar vætta, annar Karlkyns, hinn Kvenkyns, þau búa líkt á jörðunni þeir trúa þeir á þreitalmagati mörgum geldraðfelum gert sér andana undir sjónu. Kvenvætturnar róðurþeir selum og hvölum og þegar illt er í kanni felur hún dýrin, svo að Grænl. geta ekkert veitt. Þeir ~~[illegible]~~ eru líf, sem sálirnar fara í eftir dauðann. Sólarstaðurinn er nefnd jarðar og er leiðin langt löng og erfið; vondi staðurinn er á himnum uppi og verða galdrakerlingar og annat illþýði að búa þar á fjöldum við mikið stöðuvatn og þola þorsti kulda og hungur. Það er nógu merkilegt, segir Helgi, að þeir Eskimóa kvalastaður er látinn vera kalla þeir geta ekki hugsað sér á þeim sé ódu vísi en til þægindi. Grænl. kerlingarnar, segir hann, á sína vanal. fá dæma fötlar, stöðlaðar, ótalagar og svo magrar, að maður gæti búist við þó á hegna beinin hringa innan í skinnfötunum. Á kvennfólk eldist mikla ver en karlmennirnir af því á þá þeir svo mikla kyrsetur í loftbúnum hýbýlum yfir skinnsaumum o. fl. og á yfir höfuð ekki góða efni. Margar ástir, segir Helgi, á sér þar víð land sem dregur nafn af því, á þótt sé eitur á ferðalag á koma upp á þessum ástum vegna kvennfólksins og konur á ríkja Steðfjörð hafi sagt um þá: Sá vandi er á, þar sem grænlenzkt kvennfólk er á stæði, á lenda verður, nú sem einhver þeirra þarf á gjöfum nauðsinjum sín um; og er þá því hafanleira, sem fleiri eru í ferðinni, þá sjaldan ber forfum þeirra saman. Ekki seigja þar neitt, en leggja upp árina og setjast þegjandi fram í stafni; er þá rétt á lenda þar sem fyrst verður. Helgi segir enfremur, á þá hlýði á leggja einhverri vegum óðurværi í fótunum á Eskimóunum en í fótunum á öðrum manni eitjum, þá kerlingu eina sá hann, 78 ára gamla, sem sat á palli (þó á um hafa þeir fötlin) og hafði fæturna undir bakklutanum og öðrum efrihluta líkamans og hvað hún sitja hennig á hálmi sér allan daginn. Þegar grænlenzkar stúlkur gera á fiski eða þó þoolu, leggja þær sig ekki í hnjáðunum, heldur um miðjuna, einu og þegar sjálfsheiðnigi er lokat og sér á andlitið upp á milli fótanna. Til merkis um, hvað Grænlendingar á þessu efni eru óreiðnir segir hann frá sögu sem honum og félagum hans var sagð: Grænlenzk stúlka var á þó fótt upp úr stanga í kjá einni af dönsku kaupmannahöfnum og forkonan hennir stóð til að láta í kampinn upp á, svo að hún þyrfti ekki á leggja sig eins mikið; eðan gengur konan eitthvað burt. Þegar hún kemur aftur sér hún á þó flaskan stanpurinn í lendur á gólfinu og líkaðsem áður en stúlkan hefur fylt sér upp á stólinn og lendur nú alvöru samanbrotin, með höfuðið niður undir öxlum. Þetta hafði hennir fólk horfilegan. Um hundana þar á landi segir hann: Menn fundar á á ríja hvað hundarnir eiga illa efi og það því fremur, sem Eskimóar á eðlisfari eru nógu góðgjarnir. Á sumrum eru hundarnir á víðum ostrt bráðnaði, en þá fá þeir líðlur ekkert á éta og verða á ríja þeir sér ríjæfir. Og sér þeir eitthvað nósgæmilegt, sem ogl vill verða, er karlað á þá gríði svo at lepur ístrokkenum. Þá þeir saman kl. tekk beinin til á þola slíka daga og þá er engin furða, þótt þeir séu eigi viðmótsbliðir, enda kemur það fyrir, á þeir réfa menn á hol. Þegar nokkur um árinu hafði verið étinn upp, nærri því til agna, fullorðinn maður, sem var einn á ferð með sex hunda fyrir sleðanum. Þeir var gefið til á hann mundi hafa gleymt á fórna þá og þeir svo réfið hann á hol og étið hann, en það er náttúrl. ekki ómögul. á maðurinn hafi orðið bráðkvaddur og hundarnir lagst á náinn. Uppáhaldsfóta gæsuler þín hundanna er það sem einni einni lífir verið mannamaður, en þess má ríja greinilegan vott Kringum Eskimóa hofana á það verða á vera danskar garnir en ekki grænlenzkar garnir, sem þá matur lífir fæðunni. Líka er mis jafnt hver Dansk kerinn er. Og Þekkti Dani, sem hundarnir voru svo álæðnir við, á þeir fordu ekki á ganga einda einna nema val vopnaðir og var á hundum brasað, er menn sáu þá ganga á stað með langar stengur eða ömmur undarlag lokifóris vopn í höndunum. Þá kvað já afuvel hafa borið við, á hundarnir við slík lokifóri hafa tekið sennt fat frá mönnum, sem þeir nógu ógjarna vilja missa, en ekki sel og þá sögu dýrara en ó kreyfti. Það hefir verið sagt, á Eskimóa hundarnir kunni alls ekki á gelta, og er það ekki rétt. En ekki hefir verið ófrögum sagt af spangólinu í þeim. Þeir halda beinlínis heila samsöngva og er einn forsöngvari oftónarnir eins langdregnir og líðkaðist á gömlu sálmalögunum og einsja áncáklegri. Á hvert skipti, sem kaupstaðarklukkunni var hringt, tóku hundarnir undir, margraddað með mögnuðu óhljóðum, og á sunnudögum, þegar allt fólk var á kirkju, sofnuðust allir hundarnir í byggðarlaginu á kirkjunni og spangólutu svo á sálmasöngvarnir heyrðist varla, enda stóðlgrænlendingar sér kaðlaðsem góðir. Menn geta ímyndað sér, á það mun um það, þegar hvert heimili á þetta tíu hunda og þar yfir.

Á vetrum eru hundarnir mikið brúkaðir. Hundum verða þeir svo sárfætlir, á þeir geta á enga loðspina stigið og en þeir þá fordir á ísinnsokka. Vetartímann fá þeir líka val á éta og er hákall mikið notaður til hundafóðurs. Ef þeir éta mikið á mjum hákalli, er sagt, á þeir verði eins og drukknir, „slogi" og geti varla staðið á fótunum. Allt fá hundarnir á koma á hús, hvern

ný sem verið er. Hundum gengur skot hundapest og eru Grönlendingar þá áhyggjufullir út af hundamissinum; sagt er, að konurnar leggi jafnvel kvölpana á brjóstið til að halda á þeim lífinu. — Þeir eru vinna við kommerl. grönl. einokunar verzlanina eru reiðir klifaðar á grönl. máli. Þegar þeir eiga að koma á vinnuna kl. 6 á morgnana er hringt klukku, svo að heyrist um allan bæinn. Áður fyrr fylgja þau klunnindi, að þeir fá staup af brennivíni á hverjum degi og verða Eskimóar það nýjög mikils, þó þeim þykir fjarska gott staupinn og liggja við kviðinn, þegar þeir geta náð í brennivín. Þegar þeim er gefið í staupinn segja þeir alltaf nýjög rokilega kujanak (sem þýðir þökk) áður en sopinn er runninn um hverkarnar. Eftir farandi staupasagn gerir greinar fyrir þó þvernig standi á þessu þakklæti, en aðrir skal ó ábyrgjast at hún sé com. Menn tóku eftir því, — hvar og hvenær segir sagan ekki, — at klifakarnir voru blindfullir nú og við, en alltaf rænna einn í einu. Nú var farið at grenzlast eftirhvernig á þessu stóð, og kom það þá í ljós, at klifakarnir kyngdu ekki brennivínssopanum, en geymdu hann uppi í sér og spýttu svo allir í einu. Hafði þeim komið þetta snjallræði í hug til þess at geta þó við og við fengið meira en brugt af þessum dýrmæta drykk frá Danskinum. Eftir þetta var þeim gert at skylda at þakka undir eins og þeir hefðu rent úr staupinn. Einu sinni þegar ýkkur mitur í Höfnum voru veiðimennirnir at koma at og konurnar voru teknar til at flá stóreflis blöðrusel. Móðir klifaðs í gamlar bleikhósur, sem voru álíka hreinar og í þeim hefði verið geymd fjara eða eitthv. þesskonar. Transledt kvaðst hafa séð Grönlendinga búa til blöðrur á þann hátt, at þeir kreystu saurinn úr selagörnunum og létu síðan blóð í garnirnar áður frekari um svifa. Konum var áður boðið at borða þenna réttt, eins og hinum fólkinu en hann var þá alveg lystarlaus. — Bók sú sem þetta er tekt úr hingað og þangað, er nýjög skemmtileg og fróðleg alveg nýkomin hingað og fæst keypt hjá Eudm. bóksala og kostar aðeins 1,25. Einnig er hún í Lestrarfélaginu, en hún fór úr máðe at hvella sig eins og svo margar aðrar góðar og nytsamar bækur sem ávalt fást á þessum stóðum bæði um þyrfi því at unglingarnir kæma á Bókasafnið gerinnt at leita í þeim. Ég álít hana sannt þess verða, at sem allra flestir lesi hana og eigi hana, því fróðleikurinn er mikill og skemmtunin ágæt. Z. S.

Hitt og þetta.

Prestur nokkur, sem sjálfsagt hefir engin kvíðandis postuli verið, var einsinni at prédika á kirkjunni og lagði út af 16. kap. í Jóhannesar Guðspjalli 16.–19. versi; en þau hljóða þannig: „Innan skamms munuð þér ekki sjá mig og innan skamms munuð þér sjá mig aftur. Ræðan var náttúrl. nýjög hjartnæm og hríðandi, full af krafti og kjarna hitt eins og góður presta til kaft nú orðið og til at vekja athygli hlýðendanna og gjöra ræðuna enn meir hríðandi hvarf presturinn í stólinn við og við eða lagðist á hné og skaut sér svo upp í stólinn mót hendingskasti á milli. Tilheyrendunum þótti þetta hálfskrítin aðferð, en þegar þeir fóru at gæta betur at, sáu þeir, at þegar presturinn sagði: „Innan skamms munuð þér ekki sjá mig" og var inni í stólnum at allri fallegasti þelabotn, heiðblár, og gægðist upp fyrir stólbríkina, og hafði klerkur verið at vefja sig á dálítilum brennivínslaka sem í þelanum var, en svo sagði hann: „Og innan skamms munuð þér sjá mig aftur" og skaut sér svo aftur í stólinn og barði á báða bóga, af gudlegri vandlætingu yfir syndum og löstum tilheyrendanna og hótaði þeim helvíti og öllu illu ef þeir lifðu ekki eins og samarlegum guðs börnum ödmi. Hann var talinn mest allra beztu prestum landsins og sögðu þeir at það væri sama sem guð segði það, það sem hann fór með. — a + b.

* Einu sinni sér fór Hom. Wessel hvar kelkir maður nokkur er at fiska á veiðistöng. Náttúrlega reiddist hann, at W. hafði á hann og sagði: „Á hvaðsvo sem erum at glápa?" „Nei! Ég er bara at skoða veiðistöngina yðar, segir W. — Viltið þér þá hvað veiðistöng er? segir fiskarinn, með fyrirlitningarsvip. — Jú, nú þér ný nú það, segir W. Það er stöng með ánamaðk við annan endann og öngull í hinn." * Margar skrítlur og kýmnissögur eru til um W. sem var uppi 1742–1785. Hann var einhver sá mesti spilagosi sem sögur fara af, og kvæði hér um þessa og svo fleiri vandal. á mörgum blöðum og er ekki ómögulegt at menn brosi at sumum þeirra. G.

Í ritstjórn blaðsins: Jón Pálsson, Guðm. Guðmundsson, Þórður Jónsson og Oddur Oddsson.
Ábyrgðarm. Jón Pálsson.